

боравене с литературния материал, добро познание на времето, в което творят разглежданите автори, верни наблюдения върху техния натурел. В някои случаи обаче сме свидетели на пресиени обобщения — така например Н. Димков твърди, че още с първия си разказ „Човек“ Р. Стоянов оставил впечатление, „че се е появило ново име в българската литература с оригинално виждане и свежо перо“ (с. 359). Известна композиционна неизясненост се чувствава в очерка за Ст. Л. Костов, който се е нуждаел от допълнително преизяване.

Завършената четиритомна „академична история...“ поставя редица въпроси от методологическо естество, свързани с подхода към отделните литературни направления и течения, с оценката на различните периоди (въобще принципа на периодизацията в нея), с определянето на мястото на най-значителните наши поети, писатели, драматурзи. Не би трябвало да драматизираме нейните несполуки, нито пък да виждаме само безспорните сполуки. Необходима е трезва оценка като гаранция за успех при написването на една бъдеща многотомна история на нашата литература. Ако хвърлим поглед върху четирите тома, ще видим, че е обхванат огромен фактически материал, проследени са най-важните периоди от развитието на литературата ни, потърсено е мястото на нейните най-големи творци. В тази връзка, без да правя някаква препенка на постигнатото, искам да посоча само някои явни пропуски, да поставя някои спорни въпроси.

Най-очевидно в случая е, че в четиритомната „академична история...“ не е намерено място за литературата за деца от Освобождението до 1944 г. Излишно е да се спирам на значението на тази литература, на постиженията на редица нейни талантливи предстатители.

Извън литературната ни история за същия период (от Освобождението до 1944 г.) са останали също така редица имена, които, без да бележат върхове в нейното развитие, оставят трайни следи. Така например твърде бедно е представена литературно-теоретичната и литературно-критическата мисъл у нас. Нищо или почти нищо не е казано за Ст. Минчев, Д. Димитров, Б. Ангелов, Ив. Радославов, Ив. Мешев, Мих. Арнаудов; а също не и за С. Радев, който пръв дръзва да нанесе удар на д-р К. Кръстев. Интерес представляват една група писатели, почерпили теми и мотиви за своето творчество от преживяното и видяното в други страни — Стр. Кринчев, Б. Шивачев, М. Вълв.

Важен е и въпросът за определяне мястото на даден автор по отношение на съответния литературен период, подпериод или десетилетие. Тук в бъдеще има за какво да се помисли. Ще си послужа само с няколко примера: П. К. Яворов се разглежда като поет на 90-те години (т. III, 1970, с. 600—660), а известно е, че неговите най-значителни изяви са в началото на XX в. Даже първата му стихосбирка

излиза през 1901 г.; Д. И. Полянов също е включен в този подпериод, въпреки че печата най-значителните си стихотворения („Стрелочник“, „Рождението на Пролетария“) в началото на века, а и първата му книга — „Морски капки“ (1907) е също от това време; А. Страшимиров издава през 90-те години само един сборник с разкази — „Смях и съзри“, останалото му огромно творчество се реализира през годините 1900—1933 — драми, романи, повести. Но въпреки това и той е представен като автор от 90-те години.

В случая не претендирам за изчерпателност, а само поставям един историко-литературен въпрос — според началото на творческия път ли ще определяме мястото на даден автор в определен период или ще търсим най-цялостната му изява, най-пълното реализиране на неговия талант? В бъдещата „многотомна история...“ това не може да не се има пред вид.

Четиритомната „академична история“ на българската литература е вече дело завършено. Нейното написване струваше усилията на многоброен творчески колектив. Тя носи безлезите на безспорни търсения и постижения, но и на редица слабости, които без ирония бихме могли да наречем „грешки на растежа“. Без нейното написване не бихме имали представа за истинското състояние на нашата литературно-историческа наука, не бихме имали възможност да си вадим поука, да видим недостатъците, за да ги преодоляваме. Едно такова дело, макар и прекалено дълго осъществявано, трябва да бъде оценено трезво, за да ни бъде полезно в реализирането на плановете ни за написването на една многотомна история на българската литература, за да можем да се опрем на един минал опит.

Любомир Стаматов

## „ОБЩУВАНЕ С ПОЕЗИЯТА“

ОТ МИНКО БЕНЧЕВ

изд. С., „Народна младеж“, 1976, 205 с.

През последните няколко години зачестиха появите на първи книги от млади критици. До голяма степен тези книги се отличават със свой поглед върху разглежданите проблеми, със собствен стил. Това говори, че се оформя едно компактно поколение. Навярно има още какво да се желае от младите (обратното би било неестествено), но още веднага може да се каже, че новопоявилите се критически сборници носят качества на задълбочена и оригинална интерпретация при разглеждане на художествените явления в поезията и в прозата.

Заглавието на книгата „Общуване с поезията“ насочва към методологическата страна на замисъла — да разкрие ония творчески светове, чрез които авторът влиза в досег с поетическата изобразителност на съвременните



художествени търсения, в досег с изкуството. Ръководен принцип е предпочитанието, а не стремежът за цялостно изчерпване на художествените явления за даден период. В такъв случай обективността на обобщенията може да се опира единствено на точността в критерия за идейно-художествена пълноценност. Като критик Минко Бенчев притежава тази способност и това определя стойността на неговата книга. Само първата статия „Човекът и времето в преобращаенията на една поетична година“ противоречи на моето първо твърдение — тук критикът прави о б с т о е н преглед на появилите се през 1974 г. поетически сборници. Но и второто е доказуемо: Минко Бенчев подхожда с верен критерий към художествените сполуки и несполуки в стихосбирките на конкретната година. Неговият подход се опира, от една страна, на реални постижения в поезията, а, от друга, на „теденщици, които още са в период на укрепване, развитие и кристализация“; според схващанията на автора поезията трябва да бъде „говорител на своето време“, но и да „надмогва емпирията на фактите“, да „отразява взаимовръзките между отделните частности на живота“. Съвременните явления Бенчев се опитва да постави както в контекста на традиционните завоевания в лириката, така и да реализира едно ново съвременно тълкуване на процеси с днешна дата. „Лириката ни нахлу — пише той — в нови проблемно-тематични области, обогати старите и редом с това потърси нови изрази жанрови конвенции в съответствие с многоликото съдържание на живота.“ Последното творение е превърнато в основа, върху която се градат степените в оценката на създаденото от поетите — различен влог в обсега на съвременната литература.

Впрочем ето едно друго негово твърдение, което, макар и да стои малко встрани в статията, тъй като не е конкретно свързано с ничие творчество, поради заложената принципност и вътрешна страст в нейното отстояване се превръща в основен методологически и естетически ракурс в оценката на създаденото от поетите: „Човекът и времето, човекът и вечността — какво представлява той в качеството си на „мисленка тръстика“, на социална единица, невъзможна без съществуването на другите; кое надделява в нея — величието или палиенето на сапенса, прашинката, намерила твърдина нейде сред космическата бездна — еднакво неспособна да познае себе си и тайните на вселенския ход — или повелителя на всичко съществуващо; еволюционна грешка на живата материя или тържество, венец на природата; способна ли е тя да „достигне“ вечното присъствие на стихията, с които е свързана: морето, вятъра, дъжда, тишината, звездите — или все така ще бъде атакувана от слепите разрушителни сили, заключени в собствената ѝ природа и определящи участието ѝ на еднодневка?“ Чрез подобно гледище става ясно, че анализите, свързани със стиховете на Н. Николов, Л. Левчев, Вл. Голев, Слав

Хр. Караславов, А. Германов, Ан. Стоянов, М. Берберов, Л. Стефанова и др., са насочени към разкриване на актуалното, проблемното, значимото в техните художествени търсения. Бенчев подхожда с еднаква възискателност към създаденото от различните творци, без отскени на субективистичност в предпочитанията (както всеки човек, така и критикът също има предпочитания, но те не бива да влияят на критерия за идейно естетическа пълноценност). В тази статия за всеки поет е намерено същественото в неговия натюрел.

В първата статия, най-голяма по обем в обсега на книгата, Бенчев се спира задълбочено и върху поетическите изяви както на дебютанти, така и на млади автори, създатели на два или три поетически сборника. (Тук фигурират имената на Сл. Донков, М. Минчев, З. Иванов, П. Братинков, К. Донков, Г. Константинов и др.) Критикът е подхождал с несъмнен усет към сътвореното от своите връстници. Сочейки положителни черти в тяхната лирика, Бенчев правилно подчертава, че „е нужно разширяване на социалната база на младата ни поезия, нахлуването в нея на тръпчиви и силни земни сокове, които да бъдат естествено противоядие за поетическата рахитичност и литературщина, за естетическото самозадоволяване“. Рядко в статия от млад критик е поставян с такава острота и проблемът за „средното“ ниво в поезията (пък и не само в нея, а въобще в литературата), „както бе казал Боало — пише Бенчев, — „в твоето опасно изкуство, поете, няма голяма разлика между средното и лошото“. Определено смятам, че средните стихове са вторият бич за нашата съвременна поезия, тяхната художествена неутралност най-често не предизвиква реакции на обработения естетически вкус — така те си осигуряват публичност, пък ако щете, и популярност.“

Младият критик не се задоволява с констатация на явлениято, а го „зарегистрира“ като самовзискателност в анализите на съвременните изяви в поезията, в оценките си за реалните постижения и несполуки. В това е най-добрата страна на книгата. А тя е съчетана с особени критически „рецептори“, способни да доловят съкровени подбуди в творческия свят на поетите. Налице е една способност — рядко срещана — за критическа интерпретация в изискан, свеж, емоционален, прецизно подбран стил. Последното личи дори само от умело подбраните заглавия на портретите на наши съвременни поети: „Приказна реалност, топло човешко съществуване“ (портрет на Иван Давидков), „Силна политическа лирика“ (портрет на Левчев), „Пред своята съвест беззащитен“ (портрет на А. Германов), „... Когато уязвимостта е сила“ (портрет на П. Караангов). Без да има претенция за изчерпателност, както твърди сам критикът, личи, че портретуването на всеки автор е направено след задълбочено запознаване със създаденото от него, с личния му стил и неговата индивидуална отлика от съвременниците му.



Това са „портрети-миниатюри“, реализирани с изцяло на изказа и верни като критическо наблюдение. Не бих могла да кажа кой е най-сполучлив просто защото всичките съдържат „своя истина“, убедително мотивирана и защитена от критика. Те „кореспондират“ с казаното в първата статия, само че тук са се получили допълнителни нюанси чрез сравнения, аналогични съпоставки и пр. Там, където собствената му теза се нуждае от „доуплътняване“ или от акценти, Бенчев подкрепя становището си с казаното (по този повод) от критици като Ив. Цветков, Здр. Петров, Емил Петров, Кр. Куюмджиев, Ат. Свиленов, Яко Молхов. От една страна, това говори за определена позиция на младия критик, а, от друга — показва, че приемствеността между творческите поколения в литературата е не по-малко изразена и в „оценъчното“ мислене.

Статията „Звън на траурни камбани“ на пръв поглед като че ли остава необвързана в общата проблематика на книгата на Бенчев. Това изследване върху творческите изяви на Фурнаджиев, Разцветников, Каралийчев, изяви, посетени на Септемврийското въстание, е било обаче необходимо в цялостното изграждане на книгата по няколко причини, най-важните от които са: доказва жизнеността на тая литература, която е създадена в „епицентъра“ на обществените явления и проблеми; и още — развоят на литературата се подчинява на своя вътрешна логика, чиито критерии засягат идейната и художествената страна на приемствеността между традиция и новаторство. Приведените тук думи на Фурнаджиев — „към поезията се прибягва само тогава, когато онова съдържание, което ни вълнува, не може да се изрази с други средства“ — важни са не по-малка сила и за поетическите творби на съвременния ден. . . Явно е, че статията на Бенчев „Звън на траурни камбани“ има своята роля в изясняване концепцията на автора за ролята и същността на творчеството. Много и хубави думи могат да се кажат за статиите и портретите в книгата „Общуване с поезията“, но трябва да си признаем, че прочетох с най-голям интерес последната, неголяма по обем статия, наречена „Неколпина от най-младите“.

Първата статия на книгата завършва с преглед на отпечатаното от младите през 1974 г., а последната — разгледа дебютиращите автори през 1975 г. Този транс интерес към проблемите на младата поезия, а това

подсилва доверието на читателя към критическите бележки, схванати като доброжелателство и загриженост за състоянието на младата литература. Няма да бъде преувеличено, ако кажа, че от всичко, изказано по същия повод, от различни критици, най-точната характеристика на светоусещането на младите е направена от Минко Бенчев. Особено сполучливи са наблюденията, свързани със стиховете на Марин Георгиев, Борис Христов, Янаки Петров. Не мога да се съглася само с мнението на Бенчев за написаното от Иван Голев — „да преодолее тоя лъх на салонност и добри маниери, с които ни срещат някои негови работи“. Струва ми се, че е точно обратното: макар и много различен от горепосочените млади поети (това не е недостатък), със своите творби Иван Голев въстава тъкмо срещу „добрите маниери“, зад които се крие нечувствителност, притворство или груб практицизъм. И това е най-привлекателната негова черта.

Книгата на Бенчев, както вече подчертах, е проява на собствен стил на мислене и изказ. Понякога обаче тъкмо стремежът към „раздвиженост“ (в противостоене на шаблоните), към багрово-пластично внушение в изказа преминава — макар и рядко — своята естествена граница. Ще посоча няколко примера, които, без да са характерни в несполуката си за стила на критика, все пак са били задължителни за прецизиране. Например: „като в юмрук е събрана „солта“ на неговите размисли“; „Той запаметява импулсите на неговото невротизирано градско битие, протичащо всред бързане, тичане и „времененамиране“, всред стада от вещи и „мир, въоръжен със бабата“, всред „усмивки, зад които скърцат зъбите“ и бременни с ялови недоносчета папки. . .“; „често ни се налага да се съобразяваме с обиходната поетическа логика“; „прониквайки отвъд „тематичната кора“ на явленията“; „изповядваните стилови и жанрови насоки“; „образност — оригинална, обемна, красиво доминираща“; „поетическата фраза. . . е разяждана от страсти“ и др.

Със своите верни и задълбочени наблюдения, със своя раздвижен и богат стил книгата на Бенчев показва, че в бъдещето на литературата свой дял — труден, но отвоюван достойно — ще има и днешната млада критика.

Мариана Тодорова